

Direksiyong Historikal ng mga Pag-aaral Panggramar ng mga Wikang Timog Bisaya

Kalakip ang Parsiyal na Anotasyon ng Ilang Sulatín sa Gramatika mula 1960 hanggang 2015

■ FRANCISCO B. BAUTISTA, JR.

Mag-aaral ng MA Araling Pilipino sa Unibersidad ng Pilipinas Diliman, nagtapos ng Batsilyer sa Pananaliksik Pangkomunikasyon, cum laude, sa PUP, at kasalukuyang nagtatrabaho sa Department of Social Welfare and Development sa tanggapan ng isang undersecretary. Nakapaglimbag ng artikulo sa Philippine Daily Inquirer, Taliba, at Schoolguide magazine. Isa sa mga 2014-2015 fellow ng Academy of Political Management na inorganisa ng Friedrich Ebert Stiftung-Philippine Office. Kabilang ang araling pangwika sa mga interes sa pananaliksik, bukod pa sa pilosopiya, lipunang sibil, politika, at komunikasyon.

ABSTRAK

Sa papel na ito, may pagtatangkang ilahad ang direksiyong historikal ng mga gramatikal na pag-aaral sa mga wikang Timog Bisaya (i.e. Sebwano, Tausug, Surigaonon, Butuanon) mula sa taong 1900 hanggang kasalukuyan. Gamit ang freymwuk ni Gonzales-Garcia (2011) sa pagkklasipika ng mga meyor na trend sa Filipino/Tagalog, dinalumat ang kalakhan ng mga lawas ng teksto upang matiyak na ang mga representatibong teksto sa bawat panahon ay maitatampok.

Sa mga wikang nakapaloob sa sangay na pinag-aralan, lumalabas na malaki ang diperensya ng mga sulatin ukol sa Sebwano kumpara sa mga kapatid nitong wika. Magkagayunman, kahit ang Sebwano ay nakapagtala rin ng mas kaunting bilang ng pag-aaral kung ihananay sa mga pangunahing wika sa bansa base sa imbentaryong isinagawa nina Blake (1920), Asuncion-Landé (1971), atbp. kung saan ito ay bumubuo lamang sa 1 hanggang 7 porsiyento ng lahat ng mga nasarbey na sulatin.

ABSTRACT

This paper presents the historical trajectory of written grammars and researches on South Bisayan languages (i.e. Cebuano, Tausug, Surigaonon, Butuanon) from 1900 until present. It used the operational framework used by Gonzales-Garcia (2011) in identifying major historical trends in grammars produced for Filipino/Tagalog language, with an attempt to access the most relevant texts on the topic that would ensure representativeness of gathered data.

It was found that there is a huge numerical margin between grammars written for Cebuano and those for the rest of other South Bisayan languages. Nevertheless, it is interesting to note that despite this huge margin, even Cebuano had accounted for a low number of produced studies or reference grammars when compared to other important Philippine languages, based on the inventories made by Blake (1920), and Asuncion-Landé (1971), among others. These inventories showed that Cebuano-related

Ipinakita ng paglalahad ng progresong historikal na malinaw ang pagkakasalin-salin ng interes pagdating sa pag-aaral ng wika. Ang naging direksiyon ay mula sa masidhing kagustuhan ng mga misyonero na ipalaganap ang Kristiyanismo tungo sa mas akademikong lapit ng mga katutubo at dayuhang iskolar. Mayroong iba't ibang motibasyon ang paglalathala ng mga papel katulad ng pagbuo ng politikal na impluwensiya sa komunidad pangwika at ng komersiyal nitong halaga lalo na kung ang target na mambabasa ay mga dayuhang nag-aaral ng katutubong wika.

Upang maging katuwang ng kapwa mananaliksik, isang parsiyal na anotasyon ng mga piling kontemporaneong sulatin sa gramatika (mula 1960 hanggang kasalukuyan) ang inilakip sa tekstong ito.

Mga susung salita: Sebvano, sangguniang panggramar, annotated bibliography, Timog Bisaya, Philippine linguistics

grammars and researches only comprise 1 to 7 percent of all surveyed texts.

The presentation of the historical trends in the grammars of South Bisayan languages suggests that evident transfers of interest in the conduct of linguistic or language studies for the said language sub-family took place. The direction was from the staunch interest by foreign missionaries to propagate Christian faith to a more academic approach of foreign and native-born scholars. The individuals who studied these languages had varied motivations for pursuing or publishing their papers, the more prominent ones include the desire to contribute in the exertion of political influence to the involved linguistic community and to harness the commercial value of the reference grammars especially when the target readers are foreigners who wanted to communicate with locals.

To aid in the scholastic efforts of fellow language researchers, a partial annotation of contemporary writings on South Bisayan grammars, from 1960 to the most recent, was attached to this paper.

Keywords: Cebuano, reference grammar, annotated bibliography, South Bisayan, Philippine linguistics

I. PAMBUNGAD

Ang mga wikang Timog Bisaya (South Bisayan) ay isang sangay o sub-pamilya ng mga wikang ipinanukalang umiiral ng Amerikanong linggwistang si Curtis McFarland (1996).¹ Binubuo ang sangay na ito ng mga wikang Sebvano (Cebuano), Tausug, Butuanon, at Surigaonon na may ispiker na aabot sa humigit-kumulang 22 milyon, o halos sangkapat ($\frac{1}{4}$) ng populasyon ng Pilipinas (Swedish Nationalencyklopedin, 2007; Philippine Census, 2000).

Dalawa sa mga nabanggit na wika ay kabilang sa 15 pinakasinasalitang wika sa bansa—ikalawa ang Sebvano, hábang ika-10 ang Tausug ayon sa Philippine Census (2000). Mahalaga ang papel ng dalawang wikang ito bilang linggwa frangka sa mga kilalang sentrong ekonomiko at kultural. Ang lungsod ng Cebu sa Kabisayaan at bayan ng Jolo sa arkipelago ng Sulu ay mga lugar na nagsilbing lunduyan ng sibilisasyong Pilipino. Ang isla ng Cebu ay isang malaking entidad politikal (isang rahanato) bago ang pananakop ng Kastila (Avellana, 1953). Samantala, ang lalawigan ng Sulu ay dáting makapangyarihang sultanato

na sumasakop sa katimugang bahagi ng Mindanao at Palawan, at ang pinakamalawak na saklaw ay umabot pa sa hilagang bahagi ng Borneo (Abinales & Amoroso, 2005). Bukod sa mga sentrong kultural na ito, mainam ding banggitin na sinasalita ang Sebwano sa mga importanteng lungsod ng Davao, General Santos, Cagayan de Oro, hábang ang Tausug naman ay sa ilang pamayanang Muslim sa lungsod ng Zamboanga. Mahalagang ilahad na sa isang pag-aaral ni Rubrico (2011), inilarawan niya ang paglitaw ng isang wikang creole sa lungsod Davao na katangian ng isang katanggap-tanggap na wikang pambansa dahil umaayon ito sa haraya ng Konstitusyong 1987 ng linggwa frangka na pinapayaman ng mga umiiral na wika sa bansa. Ang naturang “varayti ng wikang Filipino,” bagaman naimpluwensiyahan ng Tagalog, ay kakikitaan ng malaking pagkakaiba sa gramatikal na katangian ng varayting sinasalita sa Metro Manila. Sanhi ito ng malalalim na pangwikang pakikisangkot ng mga di-Tagalog (partikular ng mga Sebwano) sa isang linggwistikong komunidad kung saan ang katutubong kompetensing pangwika ng mga Davaweño ay humahalo sa paggamit ng Filipino.

Simula pa noong panahong kolonyal, malaki ang naging interes ng mga mananakop sa pag-alam ng wika ng mga katutubo (Spiecker-Salazar, 1992, 2013; Gilmour, 2006). Dala ito ng pagkilala na ang wika ang kumakatawan sa ideolohiya ng mga tao, kakabit ang kanilang mga pagpapahalaga, kalinangan, at kamalayan. Mahigit na 400 taon nang interesado ang mga Europeo sa mga wika sa Pilipinas. Kapansin-pansin na ang trend o kalakaran ng pag-aaral ng mga iskolar hinggil sa wika ay sumasabay sa mga pangyayari sa kasaysayan tulad ng kolonisasyon at paglaya mula sa mga mananakop. Sa kalaunan lámang naging mas interesado ang mga iskolar na Sebwano at Tausug na saliksikin ang kakanyahan ng wikang sarili, dahil na rin sa pag-usbong ng mga unibersidad sa bansa at pagdami ng mga katutubong iskolar na nangibang-bayan upang arálin ang mga sopistikadong metodong linggwistiko na umiiral sa ibayong dagat.

Kung pagkukumpararin ang mga pag-aaral sa gramatika ng mga wika sa sangay ng Timog Bisaya, masasabing mas naging maunlad ang wikang Sebwano kaysa sa iba, sa aspekto ng kantidad at kalidad. Ngunit kahit ang wikang Sebwano ay nakapagtalá rin ng mababang bílang ng mga pag-aaral kung ikukumpara sa ibang pangunahing wika sa Pilipinas gaya ng Tagalog at Ilokano. Halimbawa, sa 476 na sulatíng sinarbey ni Blake (1920), 20 lámang (4%) dito ang tungkol sa Sebwano. Ayon naman sa pananaliksik ni Asuncion-Lande (1971), 14 o 7% ng kabuuang 206 na teksto ang tungkol sa naturang wika. Pinakakaunti ang naitalá kay Welsh (1950) dahil mas mababa pa sa 1% ng kabuuang sampol (6 sa 1,154) ang mga pag-aaral gramatika sa Sebwano.

Nagsimulang lumaganap ang pag-aaral sa wikang katutubo (kabilang na ang Sebwano) ng mga dayuhang prayle noong panahon ng kolonyalismong Kastila, kung kailan mas umiral ang mga pag-aaral leksikograpiko o paglilista ng mga pangkaraniwang salitang ginamit ng mga katutubo (Spiecker-Salazar, 1992, 2013; Gonzales-Garcia, 2011). Para kay Spiecker-Salazar, bagaman ang pag-aaral ay mas konektado sa espesyal na interes ng mga mananakop na arálin ang kultura ng mga Pilipino, lumalabas na naging salalayan ang mga

ito sa pag-ebolb ng linggwistiks bílang agham. Hindi lámang sa atin naganap ang mga pag-aaral sa katutubong wika kundi sa maraming pook sa mundo na naging parte ng proyekto ng imperyalismo. Sa katunayan, may pagkakatulad ang karanasan ng Pilipinas sa historikal na tala ni Gilmour (2006) tungkol sa interes ng mga Olandes at Briton sa mga wikang sinasalita sa kolonyal na South Africa.

Sa kabilâng bandá, ang mga seryosong pag-aaral sa gramatika ng wikang Tausug ay nag-umpisa lámang noong kalagitnaan ng ika-20 siglo sa pangunguna ng mga iskolar na Pilipino at Amerikano. Samantala, may mga paunang pag-aaral sa Surigaonon na naisagawa sa pangunguna ni Francisco Dumanig, isang linggwistang Pilipino na nagtuturo sa Unibersidad ng Malaya sa Kuala Lumpur, Malaysia. Sa lahat ng mga wikang kasali sa sub-pamilya, ang wikang Butuanon ang hindi masyadong nakapukaw ng atensiyon ng mga pananaliksik panggramar. Sa ulat ni Cabuang (2007) ng Save Our Languages Through Federalism (SOLFED) Foundation, sa nakababatang henerasyon sa hilagang silangang Mindanao, tanging 500 na lámang ang nakapagsasalita ng Butuanon nang may katatasang kumbersasyonal.

Ilan sa mga kilalang nag-aral ng Sebwanó ay si Antonio Pigafetta na nagtalâ ng 168 pangunahing salitang katutubo noong 1521 at ang Heswitang si Mateo Sanchez na naglimbag ng *Vocabulario de la Lengua Bisaya* noong 1711. Samantala, nagsimula naman ang metodikal na pag-aaral ng gramatika noong hulíng bahagi ng ika-18 siglo sa pamamagitan ni Padre Francisco Encina na kura paroko ng Opon (ngayon ay Mandaue) at Padre Ramon Zueco (Rafferty, 1931). Ang mga sulatíng nabuo ng mga prayleng ito, sampu ng marami pang pag-aaral na tumatalakay sa grammar at leksikograpiya, ay bahagi ng malawakang pagpapalaganap ng Katolisismo. Ito rin ay upang ilapit ang mga Kastila sa katutubo imbes na pag-aralan pa ng hulí ang wika ng mananakop. Ayon sa linggwistang si Trinidad Pardo de Tavera, dahil sa limitasyon na idinulot ng (1) pagiging dayuhan ng nanaliksik sa wikang katutubo at (2) paggamit sa wikang Espanyol bílang midyum ng presentasyon at paradaym ng analisis, nagresulta ito sa paglalalag ng isang “artipisyal” na porma ng wika na ibang-iba sa aktuwal na sinasalita ng mga katutubo o taal na ispiker (Mojares, 1977).

II. MGA LAYUNIN

Nilalayan ng pag-aaral na ito na ilahad ang aktibong direksiyon ng historikal na pag-unlad ng mga pag-aaral sa mga wikang Timog Bisaya mula taóng 1900 hanggang 2015. Mahalagang mapalitaw sa presentasyon ang pagwawangis at pagtatambis ng mga pag-aaral upang maging basehan sa klasipikasyon ng mga pangunahing trend. Sinikap ng awtor na dalumatin ang kalakhan ng mga lawas o korpus ng teksto sa pamamagitan ng pagtatampok sa mga representatibong teksto sa bawat panahon. Upang maging saligan ng mga mananaliksik, isang parsiyal na anotasyon ng mga pilíng kontemporaneong pag-aaral at/o sulatín sa gramatika (mula 1960 hanggang kasalukuyan) ang inilakip sa papel na ito.

Bagama't maituturing nang institusyon ang mga naisulat nina Mojares (1977) at Rubrico (1997), inaasahang makakatulong ang pag-aaral na ito (kabilang na ang dagdag na anotasyon) sa lumalaking pangangailangan ng mga mananaliksik at mag-aaral sa dokumentasyon ng mga kontemporaneong gramatika.

III. METODOLOHIYA

Gaya ng nabanggit na, magkaugnay ang mga pangyayari sa bansa at kalakaran ng mga metodo at tema sa pag-aaral na isinagawa ng mga linggwista at iba pang sektor na interesado sa wika sa Pilipinas. Ang mga isinaalang-alang sa pagsusuri at basehan sa pagkaklasipika ng mga trend ay: (1) ang kaligiran ng mga awtor at/o institusyon na nanguna sa pagsusuri sa wika, (2) ang pangunahing lapit na ginamit sa pagdalumat ng estruktura ng wika, (3) ang odyens o target na gagamit ng mga inihandang gramatika, at (4) ang kamalayang ideolohikal na siyang stimulus na kumondisyon sa pangangailangan ng isang gramatika na nagmumula sa isang partikular na panahon o milyu.

Bagaman may pagtiyak na isama sa pagsusuri ang lahat ng klase ng pag-aaral sa mga wikang Timog Bisaya, minabuting mas palitawin ang mga batayang sulatín na tumatalakay sa kabuuang estruktura katulad ng reference grammars. Ito ay dahil sinasaklawan ng mga awtput na ito ang lahat ng pangunahing subjek sa siyensiya ng linggwistiks—fonolohiya, morfolohiya, at sintaks. Sa pagsaklaw na ito, madalíng matutukoy ang tiyak na direksiyong nais tunguhin ng awtor para sa publikong babasa o gagamit ng kaniyang sulatín (e.g. para sa pagtuturo ng wika o para maging suplemento sa mas seryosong pananaliksik). Gayunman, hindi isinasantabi ang kahalagahan ng akademikong pag-aaral na nakatuon lámang sa isang bahagi ng wika dahil sinasalamin nito ang fokus ng awtor sa isang partikular na panahon.

Mahalaga ang ginamit na metodo ng anotasyon sa pagtatasa sa katangian, tunguhin, at kaangkupan ng umiiral na pamamaraan ng pagsisiyasat sa mga pag-aaral gramatikal na naisagawa sa mga wikang Timog Bisaya noong kalagitnaan ng ika-20 siglo hanggang 2015. Layon nitong tukuyin ang kakanyahan ng mga sulatín bílang salamin ng moda ng pag-aaral ng wika sa iba't ibang yugto ng panahon, kayâ angkop ang anotasyon sa pagsarbey ng kinatawan (kung hindi man kompleto) na bibliyograpikong impormasyon sa grammar. Dahil sa mahalagang ambag ng mga naunang pag-aaral nina Mojares at Rubrico sa wikang Sebvano, inilapat ang kanilang pamamaraan sa bágong pagtatasáng ito. Isasama sa pag-aaral ang mas bagong mga pananaliksik na hindi na nasasaklaw ng dalawang iskolar. Gayundin, magagamit bilang karagdagang materyal ang periodisasyon at anotasyong inihahain ng papel sa iba pang pag-aaral sa mga wikang Timog Bisaya sa malawak na politikal at panlipunang konteksto.

Inaasahang makahikayat ang pagsisikap na ito ng iba pang mananaliksik na aralin ang iba't ibang aspekto ng pagsulat ng grammar ng mga wika ng Pilipinas sa kontemporaneong panahon. Ang ganitong klaseng pag-aaral, na magandang proyekto bílang tesis masteral

o doktoral, ay lalong makakapagpahusay sa kalidad ng annotated na bibliyograpiya. Ang sumusunod ay ilan lámang sa mga paksa at tanong na pahapyaw na tinukoy at iniluwal ng papel na sana ay mapalawig pa ng ibang mananaliksik sa hinaharap:

1. **Ugnayan ng mga gramatika.** Bahagi ba ang sulatíng panggramar sa batis ng mas bágong mga akda?
2. **Biyograpikal na pag-aaral sa mga awtor.** Paano naapektuhan ng karera at profayl ng mga awtor ang mga gawaing may kinalaman sa pagsulat ng mga akdang panggramar?
3. **Terminolohiyang gramatikal.** Anong mga termino ang ginamit na kakikitaan ng paglihis sa prinsipal na nomenklatura?
4. **Mga bahagi ng pananalita.** Ano at ilan ang mga bahagi ng pananalitang prinesenta? Paano nailarawan ang mga ito at maiuugnay sa umiiral na tradisyong linggwistiko?
5. **Preskripsiyon/Deskripsiyon.** Gaano kapreskriptibo o kadeskriptibo ang pagtingin ng mga awtor?

Mayroong natukoy na apat na pangunahing trend sa gramatikal na pag-unlad ng mga sulatín sa wikang Timog Bisaya mula 1900 hanggang 2015 — (1) **Mga pag-aaral panggramatika mula sa labí ng kolonyalismong Espanyol** na paunti-unting lumihis sa layuning magpalaganap ng relihiyon; (2) **Pagsibol ng Euro-Amerikanong iskolarsyip** kung saan komparatibong dinalumat ang wikang Timog Bisaya (Sebwano) kasama ang iba pang mga umiiral na wika sa Pilipinas; (3) **Rehinyonistikong pag-angkin sa wika** na kinatatampukan ng pagroromantisa ng mga katutubong mananalita sa wika bílang instrumento sa pagtindig na pansarili ng pangkat etnolinggwistiko at integrasyon ng mga miyembro nito; at (4) **Pedagohikal na lapit panggramar** kung saan nanaig ang pangangailangan ng mga mag-aaral. Ang hulí'y impluwensiyado ng lumalaking interes ng mga unibersidad sa loob at labas ng Pilipinas. Mahalagang banggitin na ang mga yugtong ito ay hindi naganap sa sinkroniko/linear na pamamaraan, dahil sa mga hangganang lumalampas o nag-overlap sa bawat isa.

IV. MGA PANGUNAHING TREND SA GRAMATIKA NG MGA WIKANG TIMOG BISAYA

1. Mga Pag-aaral Panggramatika mula sa Labí ng Kolonyalismong Espanyol (1900-1925)

Noong mga unang taon na lumaya ang Pilipinas sa kamay ng mga Espanyol, mayroon pa ring mga Kastilang patuloy na nag-aral ng wika, subalit ang pag-aaral na ito ay unti-unti nang lumilihis sa layuning magpalaganap ng relihiyon. Isang katangian ng mga sulatíng ito

na nagpaiba sa mga naunang awtput sa ilalim ng kolonyalismong Espanyol ay ang paggamit ng bilingguwal na midyum—Ingles at wikang katutubo. Iba ito sa dating purong Espanyol na naging salalayan ng balangkas ng mga wikang Europeo sa pagdukal ng estruktura ng wikang katutubo.

Ilan sa mga personalidad na mabibilang sa yugtong ito ay ang mga paring Agustino na sina Jimenez de la Soledad (1904) na nagsulat ng *English-Bisaya Grammar in 28 Lessons* at Santiago (1905) na naglimbag ng conversational handbook sa naturang wika. Imbes na maging sanggunian ang mga sulatíng ito ng mga táong direktang nagmamaniobra ng kapangyarihan (e.g. mga prayle at administrador ng pamahalaan), ninais niláng maging katuwang ito ng sinumang mangangailangan ng sanggunian sa pakikihalubilo sa mga katutubo gawa ng fenomenon ng migrasyon. Ang mga sulatín ng prayle hinggil sa balangkas ng gramatika at karaniwang talasalitaan ay nagamit ng mga bágong saltang Amerikano na nanirahan sa mga pangunahing lungsod gaya ng Cebu.

Isang malaking pagbabagong naganap sa yugtong ito ang kapansin-pansing interes sa mga etnograpike at historikal na pag-aaral sa wikang Sebwano. Ito ay isang malaking hakbang tungo sa pagtrato sa wika bílang kultural na artifak na maaaring suriin sa apat na sulok ng akademya. Nanguna sa ganitong mga klase ng pag-aaral si Dionesio Jakosalem (1919) na nag-aral ng etimolohiya ng mga pangalang Sebwano. Bagaman mas sulong ang metodong ginamit niya sa pag-aaral ay mababanaag pa rin ang fokus sa leksikograpiya at bokabularyo na maihalalintulad sa pag-aaral ng mga misyonerong Kastilang sina Pigafetta at Sanchez.

2. Pagsibol ng Euro-Amerikanong Iskolarship (1900-1960)

Gaya ng mga naunang pag-aaral, itinuring ng mga iskolar ang Sebwano bílang istandard na varayti o “diyalekto” ng “wikang” Bisaya, kung saan sinasabing mga “varayti” rin ang Hiligaynon at Waray-Waray. Sa katunayan, nagsulat si Norberto Romualdez ng gramatika ng wikang Waray-Waray at pinamagatan niya itong *Bisayan Grammar and Notes on Bisayan Rhetoric and Poetic and Filipino Dialectology* (1908). Isa sa mga salik na nakapagresulta ng ganitong paniniwala ay ang pagiging kalát ng mga nagsasalita ng Sebwano hindi lámang sa Gitnang Visayas kundi maging sa maraming pook ng Mindanao, na sanhi rin ng migrasyon ng mga Bisaya patungong katimugan.

Ang pagsibol ng interes ng mga akademikong Kanluranin (maliban sa mga Kastila) ay nagsimula bago pa ang pananakop ng mga Amerikano. Sa katunayan, may mga pag-aaral na naisagawa ang mga banyaga bílang kahingian ng akademikong gawain sa unibersidad simula pa noong 1880. Ang moda ng pag-aaral na naisagawa ng mga Europeo ay may kinalaman sa komparatibong pagsusuri ng wikang Sebwano sa iba pang mga pangunahing wika sa Pilipinas gaya ng Tagalog, Kapampangan, Bikol, Iloko, Pangasinan, at Ibanag, gayundin ang iba pang mga wika sa loob ng pamilyang Malayo-Polinesyano. Sa unang yugto, mas nakatuon ang pag-aaral sa morfolohiya o pormasyon ng salita (e.g. inflection, derivation, compounding) kaysa sa anupamang sangay ng linggwistiks.

May kinalaman ang pagkiling sa pag-aaral ng morfolohiya at fonolohiya sa umiiral na praktis o doktrina ng linggwistiks noong panahong iyon – ang lapit ng estrukturalismo. Ang dulong estrukturalista, na pinalaganap ni Ferdinand de Saussure sa magnum opus niyang *Cours de Linguistique Générale* (na unang inilimbag noong 1916), ay tungkol sa pagkakaiba ng dalawang konseptong parole at langue. Ang langue ang dahilan ng kakayahang makapagsalita at makaunawa ng isang tao ng lengguwahe. Samantala, ang parole naman ay tumutukoy sa mismong produksiyon ng mananalita ng wika sa pamamagitan ng pagbigkas. Ang papel ng linggwista ay alamin ang estruktural na pagkakaugnay-ugnay ng mga batayang elemento gaya ng tunog, salita, at grammatical feature sa isang tiyak na wika. Dahil mekanistiko o nakasalig sa eksakstong bílang ng mga empirikal na yunit ang paraan ng pag-analisa ng wika (Searle, 1972), naging mas epektibo ang ganitong metodo sa pag-aaral lamang ng fonolohiya at morfolohiya.

Ilan sa mga linggwistang Europeong nanguna sa morfolohikal at fonolohikal na pag-aaral ng Sebvano na may pagkukumpara sa iba pang kapamilyang wika ay sina Brandes (i.e. pag-aaral ng word elements sa pamilyang Malayo-Polinesyano sa kaniyang disertasyon sa Unibersidad ng Utrecht, Netherlands, 1884); Brandstetter (i.e. sound laws, 1906); Dempwolff (i.e. komparatibong fonolohiya at correspondence sets, 1924-25); Costenoble (i.e. komparatibong pag-aaral ng monosilabikong pag-uugat, 1937); at Kern (i.e. unlaping “ka-” sa mga wika ng Pilipinas, 1943). Karamihan sa mga Europeong iskolar na ito ay Olandes at Aleman.

Samantala, ang mga linggwistang Amerikano naman ay mas nagfokus sa (1) mga monolinggwal na pag-aaral, o sa (2) paghahambing ng correspondence sa (a) pagitan ng Tagalog at Sebvano (hal. Blake, 1904) o (b) ng lahat sa mga itinuturing na “diyalekto ng Bisaya” (i.e. Sebvano, Hiligaynon, Waray-Waray) (hal. Wolfenson, 1931). Kung ikukumpara sa mga Europeo, mas naging masigasig ang mga Amerikano sa pagsulat ng reference grammars (hal. Nelson, 1964), sa tulong ng Summer Institute of Linguistics (SIL) (hal. Morey, 1961) na sumusunod din sa lapit ng estrukturalismo. Ang SIL ay may layuning magsagawa ng mga pag-aaral sa wika upang maging kaakibat sa pagpapalaganap ng Kristiyanismo. Dahil pangunahing wika ang Sebvano, hindi gaanong marami ang mga pag-aaral na isinagawa ng SIL dito dahil mas nagtuon ito sa mga minorya, eksotik, at di-pamilyar na mga wika para sa kongkretong layuning maisalin ang Bibliya. Samantala, mayroong ilang naisulat ang SIL para sa wikang Tausug, pero hindi nakatuon sa grammar at estruktura ang mga ito.

3. Rehiyonalistikong Pag-angkin sa Wika (1900-1950)

Noong kasagsagan ng mga debate sa Kongreso hinggil sa wikang magiging basehan ng wikang pambansa, itinaguyod ng mga taal na mananalita ng Sebvano ang sariling wika. Bagaman sinasalita sa maraming pook sa bansa ang Sebvano, ang mga lokal na personalidad sa yugtong ito ay pawang mga residente ng lalawigan ng Cebu. Sila ay mga manunulat at peryodista gaya nina Vicente Sotto, Manuel C. Briones, Jose Ma. Cuenco,

Francisco Ma. Labrador, at Filomeno Dayanan na naglimbag ng mga komentaryo tungkol sa problema ng wika.

Sa mga nabanggit, si Sotto ang nakapagtalâ ng pinakamaraming sulatín sa wika. Siya ang tinaguriang “Ama ng Wikang Sebvano” dahil bagaman hindi arál sa agham ng linggwistiks, naging pundasyon niya ang pagiging makabansa at angking galíng sa argumentasyon. Naging tuon niya ang pagtalakay sa isyu ng matrabahong estandardisasyon ng wika.

Ang pamamayagpag ng palimbagan at ang problema sa anarkiya ng estilo sa ortograpiya ay labis na ikinabahala ng mga patnugot at tagapaglathala. Ito ay isa sa mga nag-udyok sa mga komentarista ng wika na magsulat ukol sa usapin ng pluralistang pagtanggap ng mga pagbabago sa Sebvano (repormasyon) bersus pagkurdon sa impluwensiya ng modernisasyon (purismo). Sa temang ito nakapaloob ang pagpapalawig ng bokabularyo at mga alituntunin sa estilo at ortograpiya, kung saan naganap ang mga pagtatalo at alitang intelektuwal.

Bagaman malaki ang naging kontribusyon ng mga komentarista sa wika sa adyenda ng pagpaparami ng mga Pilipinong interesado sa wika, kalakhan sa mga nalimbag na sulatín ay may kakulangan sa mga basehang siyentipiko at linggwistiko. Gayunman, ang interes sa wikang Sebvano ay naging daan upang maitatag ang Academia Visaya, na ipinadron sa Surian ng Wikang Pambansa o SWP (ngayo’y Komisyon sa Wikang Filipino).

Taliwas sa ibang paniniwala, nagkaroon ng malawakang pagsuporta sa mga gawain ng SWP ang mga Sebwanong intelektuwal. Dahil ito sa pag-angat ng nasyonalismo (na siyang politikal na adyenda ng karamihan ng mga politikong Pilipino noong panahon ng Komonwelt) kaysa sa mapanghating rehiyonalismo. Ayon kay Mojares (1977), malaki ang naging papel ng pamumuno ni Manuel L. Quezon at ang pagkabihasa ng mga tao sa likod ng SWP sa nangyaring pagsuporta ng mga Sebvano.

4. Akademiko at Pedagogikal na Lapit Panggramar (1960-Kasalukuyan)

May dalawang sub-yugto na nakapaloob sa bahaging ito. Una, ang implikasyon ng area studies sa mga pangunahing unibersidad sa Estados Unidos. Pangalawa, ng pamamayagpag ng mga katutubong mananalita bilang iskolar-linggwista at ng mga lokal na institusyon bilang bahay-saliksikan.

Matápos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig, dumami ang interes sa area studies o pag-aaral sa partikular na heograpikal, nasyonal, at kultural na rehiyon. Dahil ito sa mga grant sa pananaliksik na iginawad ng Rockefeller Foundation, Ford Foundation, Carnegie Corporation, at U.S. Office of Education sa mga pangunahing institusyon, partikular sa Estados Unidos. Sa Unibersidad ng Cornell at Unibersidad ng California, Berkeley, halimbawa, ay naitatag ang departamento ng Asian Studies. Ang Unibersidad ng Hawaii sa Manoa naman ang nanguna sa mga pag-aaral na may kinalaman sa mga Pilipino at mga tao sa Pasipiko.

Naging malaganap ang paglilimbag ng mga sulatin tungkol sa iba't ibang wika ng mga bansang papaunlad, gaya ng pedagogikal na reference grammars. Kabilang ang mga wikang Sebwano at Tausug sa pinag-aralan ng mga dayuhang institusyon.

Isinulat ang maraming aklat panggramatika sa unang alon ng ikaapat na yugto hindi para magamit ng mga Pilipino, kundi para sa espesyal na pangangailangan ng mga Amerikano. Partikular dito ang sangguniang ginamit ng mga boluntir sa ilalim ng Peace Corps Program ng pamahalaan ng Estados Unidos. May láyon itong magbigay ng suportang teknikal para sa mahihirap na komunidad sa ibang bansa at magbigay oryentasyon sa mga banyaga ukol sa kultura at pamumuhay ng mga Amerikano. Dahil dito, ang lapit sa paglalahad ng estruktura ay karaniwang functional at situational, kung saan binigyang priyoridad ang kakayahan ng mag-aaral na epektibong makibagay at maglahad ng mga karaniwang sitwasyon na maaari nilang kaharapin bilang tagagamit ng bágong wika.

Tatlong Pilipinong guro sa Unibersidad ng Hawaii sa Manoa ang nagsulat ng reference grammars sa Sebwano at Tausug. Nailimbag ang *Cebuano for Beginners* ni Maria Victoria Bunye at Elsa Yap noong 1971 hábang ang *Pedagogical Grammar for the Language of Jolo* ni Galvez-Rubino ay noong 2006. Ang *Beginning Cebuano* naman ng Amerikanong linggwistang si John U. Wolff (1965a, 1965b) ng Unibersidad ng Cornell ay nailathala noong dekada '60.

Samantala, ilan sa mga kilalang tagapagtaguyod ng pag-aaral ng wika na may layong pedagogikal sa ikalawang alon ay sina Trosdal (1992), Rubrico (1999), Pielago, et al. (2010), at Pesirla (2012). Sila ay mga guro ng wika at edukasyon sa iba't ibang unibersidad sa loob ng Pilipinas.

Bukod sa mga nabanggit na reference grammars para sa pedagogikal na presentasyon ng balangkasan, marami-rami din ang mga naprodyus na awtput na isinumite bilang disertasyon sa pangunahing mga unibersidad sa Estados Unidos at iba pang bansa, gaya ng sa Unibersidad ng Chicago (Larson, 1965), Unibersidad ng Yale (Wolff, 1965), Unibersidad ng California, Los Angeles (Anderson, 1965), Massachusetts Institute of Technology (Bell, 1979), at National Taiwan University (Tanangkingsing, 2006). Kaiba sa mga pag-aaral noong unang hati ng ika-20 siglo, nangibabaw na ang lapit na heneratibo-transformatibo ni Noam Chomsky sa pag-aaral ng wika dahil sa unti-unti nang nawawalan ng kredibilidad ang metodong ginamit ng mga estrukturalista sa lupon ng mga linggwista (Lyons, 1966). Ayon sa linggwista at pilosoper na si Chomsky, ang sintaks ng wika ay mainam na pag-aralan sa pamamagitan ng paglikha ng maliliit na set ng panuntunan na káyang “manganak” ng dimabilang na mga porma ng pangungusap sa loob ng isang wika. Ito ang salalayan ng lapit na heneratibo-transformatibo. Naging malaganap ito sa mga pag-aaral linggwistiko sa Sebwano sa yugtong ito. Gayunman, natatangi ang mga prinodyus na pag-aaral ni John U. Wolff [1961, 1965a, 1965b, (Wolff & Wolff, 1967)] dahil sumandig siya sa paradaym na inihain nina Leonard Bloomfield, Charles Hockett, at Rulon Wells na kapwa mga estrukturalista.

Samantala, unti-unting nabuo sa mga unibersidad sa Pilipinas ang mga programang nakatuon sa pananaliksik ng mga natatanging grupong kultural. Sa Unibersidad ng San Carlos sa Lungsod Cebu ay naitatag ang Cebuano Studies Center (CSC) noong 1976 na dinisenyo upang ibandila ang iskolestikong interes sa pag-aaral ng kasaysayan at kultura ng Cebu at ng mga lalawigan kung saan sinasalita ang wikang Sebwano. Bukod sa pagkakatatag ng CSC, marami-raming gradwadong tesis tungkol sa Sebwano at impluwensiya nito sa iba't ibang erya gaya ng edukasyon ang naisulat sa nasabing unibersidad. Samantala, ang Unibersidad ng Pilipinas Diliman ay mayroon nang matatag na mga Departamento ng Linggwistiks at Kolehiyo ng Edukasyon kung saan pinaksa ang Sebwano at Tausug sa pananaliksik sa antas masteral at doktoral. Gayundin, may programang PhD sa linggwistiks ang Pamantasang Ateneo de Manila sa konsorsyum kasama ang Philippine Normal College (ngayon ay unibersidad) . Mayroon ding websayt (<http://www.languagelinks.org>) si Jessie Grace U. Rubrico (dáting guro ng linggwistiks at wikang rehiyonal sa UP Diliman at ngayon ay konektado sa Unibersidad ng Malaya) kung saan niya inupload ang mga pag-aaral niya sa linggwistikang Sebwano.

V. Pangwakas

Sa mga wikang naging subjek ng pag-aaral na ito, kapansin-pansing mas maunlad ang naging pag-aaral sa Sebwano kaysa sa Timog Bisaya. Ang ganitong katotohanan ay maaaring maikabit sa ilang kadahilanan. Una, mas nagkaroon ng akses ang mananaliksik sa mga datos ng wikang Sebwano dahil mas madali itong napasok ng mga kolonisador. Pangalawa, may tiyak na paggagamitan ang reference grammars para sa balangkasang ng Sebwano dahil sa migrasyon ng mga dayuhan at Pilipino sa mga lugar kung saan ito sinasalita.

Ang mga salik ng kolonyal na akses at migrasyon ay nagmumungkahi na ang mga pananaliksik panggramar at paghahanap ng datos ay maaaring impluwensiyado ng (1) politikal na ehersisyo ng kapangyarihang kolonyal sa mga lugar na sinasalita ang mga Timog Bisaya, partikular ang Sebwano, at (2) mga ekonomikong kondisyon kung saan may pagnanais na magkaroon ng halagang komersiyal ang mga sulatíng panggramar.

Isa ring malinaw na katangian ng mga gramatikang naisulat ay kung paanong nagkapalit-palit ang pagmamay-ari ng imbakang intelektuwal pagdatíng sa wika. Mula sa mga banyagang ang layon sa pag-alam ng wika ay pag-aralan ang kultura ng mga katutubo para makontrol ang saloobing pampubliko, lumikha ng puwang ang mga taal na mananalita sa pag-aaral ng wika dahil sa iskolarsyip at pagpapahalaga ng mga unibersidad sa kultura ng pananaliksik. Bagama't nanatili ang partisipasyon ng mga dayuhan sa gawaing linggwistiko dalá ng (1) mga establisadong programa ng sari-sariling pamahalaan sa imersyon patungo sa mga papaunlad na bansa, at (2) dahil sa mga pondo sa pananaliksik na iginagawad ng mga bahay-saliksikan at unibersidad sa ibang bayan, partikular sa Estados Unidos. Sa ganitong paraan ay masasabing buhay pa rin ang diwa ng kolonyalismo.

Ang suri sa mga nabuong grammar sa mga wikang Timog Bisaya ay salamin ng pangkabuuang pagtrato ng akademikong larang sa mga wikang rehiyonal. Gaano kalaki ang nakikitang pangangailangan sa mga kasangkapang praktikal tungkol sa wika? Ang mga wikang ito ba ay may meritong maging paksa ng iskolaring pagtalakay?

Sa kalagitnaan ng ika-20 siglo kung kailan mas maraming Pilipino ang nagkaroon ng akses sa edukasyon, dumami ang mga sulatíng panggrammar tungkol sa katutubong wika upang tumugon sa pangangailangan ng kaguruan sa mga konsepto sa wikang madalíng maunawaan ng mag-aaral. Gayunman, marami pa rin sa mga pag-aaral pangwikang naisagawa sa Pilipinas ay may layuning maging kasangkapan sa integrasyon ng dayuhan. Mababanaag ito sa interes ng malalaking unibersidad sa Estados Unidos at publikasyon ng reference grammars para maging salalayan ng mga dayuhang misyonero, boluntir, at migrante. Nananatili pa rin ang kakulangan sa mga instruksiyonal na materyal para maituro ang mga espesyal na kurso sa rehiyonal na wika sa mga paaralan at kolehiyo sa iba't ibang panig ng bansa.

MGA SANGGUNIAN

- Abinales, Patricio N. & Donna J. Amoroso. *State and Society in the Philippines*. Lanham MD: Rowman & Littlefield, 2005. Nakalimbag.
- Anderson, Tommy Ray. "A Contrastive Analysis of Cebuano Visayan and English." Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng California Los Angeles, Los Angeles CA, Estados Unidos, 1965.
- Asuncion-Lande, Nobleza. *A Bibliography of Philippine Linguistics*. Athens OH: Center for International Studies, Southeast Asia Program, Ohio University, 1971. Nakalimbag.
- Avellana, Jovito. *Aginid, Bayok sa atong Tawarik*. Tagapaglambag: Awtor, 1953. Nakalimbag.
- Bell, Sarah J. *Cebuano Subjects in Two Frameworks*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club, 1979. Nakalimbag.
- Blake, Frank Ringgold. "Differences between Tagalog and Bisayan." *Johns Hopkins University Circulars* 22.163 (1904): 63-65. Nakalimbag.
- Blake, Frank Ringgold. "A Bibliography of the Philippine Languages, Part I." *Journal of the American Oriental Society*. 40 (1920): 25-70. Nakalimbag.
- Brandes, Jan Lourens Andries. *Bijdrage tot de vergelijkende Klankleer der westersche Afdeeling van de Maleisch-Polynesische Taalfamilie*. Utrecht: P.W. van der Weijer, 1884.
- Brandstetter, Renward. "Ein Prodomus zu Einem Vergleichenden Wörterbuch der Malaio Polynesischen Sprachen." *Malayo-Polynesische Forschungen* (2)3, 1906.
- Bunye, Maria Victoria & Elsa Paula Yap. *Cebuano for Beginners*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1971. Nakalimbag.
- Cabuang, Fred S. "Saving Butuanon Language." *The Manila Times*. 6 September 2007. Nakalimbag.
- Costenoble, Hermann. "Monosyllabic roots in Philippine languages." *Philippine Magazine* 34.2 (1937):76, 82, 84, 86. Nakalimbag.
- Dempwolff, Otto Karl August. "Die L-, R-, und D- Laute in Austronesischen Sprachen." *Afrika und Übersee* 15 (1924-1925):19-50; 116-138; 223-238; 273-319.
- de Saussure, Ferdinand. *Course in General Linguistics*. W. Baskin (trans.). New York & Toronto: McGraw-Hill, 1966. Nakalimbag.
- Galvez Rubino, Carl R. *Intensive Tausug: A Pedagogical Grammar of the Language of Jolo, Philippines*. Hyattsville MD: Dunwoody Press, 2006. Nakalimbag.
- Gilmour, Rachel. *Grammars of Colonialism: Representing Languages in Colonial South Africa*. London: Palgrave Macmillan, 2006. Nakalimbag.
- Gonzales-Garcia, Lydia Fer. "Ang Mga Gramatikang Tagalog/Pilipino na Isinulat ng mga Pilipino." *Mga Babasahin sa Sikolinggwistikang Filipino*. Ed Lilia Antonio, Anatalia Ramos & Aura Abiera, Lungsod Quezon: C&E, 2011. Nakalimbag.
- Görlach, Manfred. *An Annotated Bibliography of Nineteenth-Century Grammars of English*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1998. Nakalimbag.
- Jakosalem, Dionesio. "Los pueblos de la isla de Cebu y los significados etimológicos de sus nombres." *Manuskrito, sa H. Otley Beyer Philippine Ethnographic Series, Set 1 (Bisaya) 8 (1919):183*.
- Jimenez de la Soledad, Pedro. *English-Bisaya Grammar in Twenty-Eight Lessons*. Lungsod Cebu: Imprenta de El Pais, 1904. Nakalimbag.
- Kern, Rudolf Aernoud. "Wortels en Grondwoorden in de Austronesische talen." *Bijdragen tot de Taal-Land- en Volkenkunde* 102 (1943):275-369.
- Larson, Donald N. "Toward a Simultaneous Multilingual Grammar for Tagalog, Cebuano & Ilocano." Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng Chicago, Chicago IL, Estados Unidos, 1965.
- Lyons, John, "Review of Aspects of the Theory of Syntax by Noam Chomsky," *The Philosophical Quarterly* 16.65 (1966): 393-395. Nakalimbag.
- McFarland, Curtis D. "Subgrouping and number of the Philippine Languages or How many Philippine languages are there?" *Readings in Philippine Sociolinguistics*. Ed Maria Lourdes S. Bautista. Maynila: De La Salle University Press, 1996. Nakalimbag.
- Mojares, Resil. *Bibliography of Cebuano linguistics, with*

- an essay on Vicente Sotto and the development of Cebuano*. Lungsod Cebu: Cebuano Studies Center, Unibersidad ng San Carlos, 1977. Nakalimbag.
- Morey, Virginia. *Cebuano Reference Materials*. Maynila: Summer Institute of Linguistics & Philippine Association for Language Teaching, 1961. Nakalimbag.
- Nationalencyklopedin*. *Nationalencyklopedin*. Stockholm: Nationalencyklopedin, 2007. Nakalimbag.
- Nelson, Andrew M. *An Introduction to Cebuano*. Lungsod Cebu: Rotary Press, Inc., 1964. Nakalimbag.
- Paz, Consuelo J.; Viveca V. Hernandez; Irma U. Peneyra. *Ang Pag-aaral ng Wika*. Lungsod Quezon: University of the Philippines Press, 2003. Nakalimbag.
- Pesirla, Angel O. *Ang Linggwistika sa Sugbu-Anun'g Binisaya: The Linguistics of Cebuano Visayan*. Mandaluyong: Anvil, 2012. Nakalimbag.
- Philippine Census*. Maynila: National Statistics Office, 2000. CD-ROM.
- Pielago, Ma. Russel, Josefina Gonzaga, Aida Jumao-as. *Conversational Cebuano*. Lungsod Cebu: Cebuano Studies Center & University of San Carlos Press, 2010. Nakalimbag.
- Rafferty, Patrick. *Zueco's Bisayan Book*. New York: Fordham, 1931. Nakalimbag.
- Romualdez, Romualdez. *Bisayan Grammar and Notes on Bisayan Rhetoric and Poetic and Filipino Dialectology*. Tacloban: Pag Pahayag, 1908. Nakalimbag.
- Rubrico, Jessie Grace U. "An Annotated Bibliography of Works and Studies on the History, Structure and Lexicon of the Cebuano Language: 1610 to 1996." Di-nalimbag na MA tesis, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon, 1997.
- . "Filipino Variety of Davao: A Linguistic Description". 11th Philippine Linguistics Congress, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon, 7-9 December 2011. Panayam.
- . *Magbinisaya Kita (Cebuano Primer)*. Lungsod Quezon: IJR Links and Consultants & Language Links Foundation, 1999. Nakalimbag.
- Searle, John R. "Chomsky's Revolution in Linguistics." *New York Review of Books*, 29 June 1972. Nakalimbag.
- Spiecker-Salazar, Marlies. "A Contribution to Asian Historiography: European Studies of Philippine Languages from 17th to the 20th Century." *Archipel* 44 (1992):183-202. Nakalimbag.
- . *Perspectives on Philippine Languages: Five Centuries of European Scholarship*. Lungsod Quezon: University of the Philippines Press, 2013. Nakalimbag.
- Tanangkingsing, Michael. "A Functional Grammar for Cebuano." Disertasyong PhD, National Taiwan University, New Taipei, Taiwan, 2006.
- Welsh, Doris V. *A Checklist of Philippine Linguistics in the Newberry Library*. Chicago: Newberry Library, 1950. Nakalimbag.
- Wolff, John U. "Cebuano texts with glossary and grammar." 1961. Manuskrito.
- . *Cebuano Visayan Grammar*. Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad Yale, New Haven CT, Estados Unidos, 1965.
- . *Beginning Cebuano (Part 1)*. New Haven & London: Yale University Press, 1967a. Nakalimbag.
- . *Beginning Cebuano (Part 2)*. New Haven & London: Yale University Press, 1967b. Nakalimbag.
- Wolff, John U. & Ida Wolff. "Beginning Waray." 1967. Manuskrito.
- Zorc, David Paul. *The Bisayan Dialects of the Philippines: Subgrouping and Reconstruction*. Canberra: Department of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University, 1977. Nakalimbag.

ANNEX A

Parsiyal na Anotasyon ng mga Sulatín sa Gramatika mula 1960 hanggang 2015.

Morey, Virginia (1961). Cebuano Reference Materials. Maynila: Summer Institute of Linguistics & Philippine Association for Language Teaching.

Tinatalakay ng gramatikang ito ang mga batayang prinsipyo hinggil sa morfolohiya at sintaks ng isang varayti ng wikang Sebvano na sinasalita sa lalawigan ng Bukidnon. Hindi ito magagamit bílang salalayang pedagohikal dahil hindi ito naghain ng depinidong kurso sa pagkatuto ng wika, kundi isang sanggunian na maaaring gamitin sa pagdisenyo ng sariling aralin o kurso. Nahahati ang libro sa pitong yunit tumatalakay sa bahagi ng wika, mula sa sistema ng mga tunog na binabago ng paglalapi, pagpapaliwanag ng mga pandiwa ayon sa voice at mood, at presentasyon ng mga batayang panlapi, partikulo, aspekto, relasyong pangngalan-pandiwa, at mga di-pampandiwang panlapi.

Nelson, Andrew M. (1964). An Introduction to Cebuano. Lungsod Cebu: Rotary.

Layon ng aklat na maabot ang pangangailangan sa komprehensibong introduksiyon sa Sebvano na maiintindihan ng sinumang walang kasanayan sa linggwistiks. Sa katunayan, gumamit ito ng mga pang-araw-araw na ekspresyon sa mga halimbawa na simpleng Ingles. Nahahati ang aklat sa 27 aralin. Ang mga mahihirap na konstruksiyong tinalakay ay matatagpuan sa mga hulíng bahagi ng aklat at ipinakilala sa pamamagitan ng maikling paliwanag. Ang prinsipyo ng 'categories of emphasis' ay isang klasipikasyong nagmula sa awtor na resulta ng kaniyang tindig na ang passive voice ay hindi matatagpuan sa wikang Sebvano. Mahalaga ito upang maiwasang magkamali ang estudyante ng Sebvano na gamitin ang passive device na mayroon ang Ingles.

Larson, Donald N. (1965). Toward a Simultaneous Multilingual Grammar for Tagalog, Cebuano & Ilocano. Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng Chicago, Chicago IL, Estados Unidos.

Sinusuri ng pag-aaral sa pangkalahatang paraan ang patakaran ng mga base component at transformational component na nagbibigay ng sapat na pangangatwiran sa estruktura ng mga pangungusap ng Tagalog, Sebvano, at Ilokano. Ipinaliliwanag na may matibay na dahilan na ang aplikasyon ng transpormasyon ay matatagpuan sa antas ng diskurso. Hinihikayat ng mananaliksik ang mas malalim na mga pag-aaral upang matiyak ang kaeksaktuhan ng saklaw ng sabayang multilingguwal na grammar kung ibibílang ang lahat ng mga pangunahing wika sa Pilipinas at ang iba pang mga kinatawang wikang Malayo-Polinesyano sa iba't ibang lunang heograpiko.

Wolff, John U. (1965). Cebuano Visayan Grammar. Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng Yale, New Haven CT, Estados Unidos.

Inilalarawan sa disertasyon ang sintaks ng wikang Sebwanong Bisaya, partikular ang distribusyon ng mga porma ng salita. Inilarawan ang mga porma ayon sa konstruksiyong kinabibilangan ng mga ito at ang relasyong paradigmatico ng bawat isa. Sunod sa mga tradisyong sinimulan nina Bloomfield, Hockett, at Wells, ang paraan ng paglalarawan ng paradaym at pamantayan para sa klasipikasyon ng mga porma ay pinaunlad at inaplay sa wikang Sebwanong. Pinaunlad ng tesis ang mga balangkas kung saan uminog ang analisis ng pag-aaral, at nagpresenta ng mga pormula upang ipakita ang mga konstruksiyon at ilista ang mga pormang bumubuo rito.

Anderson, Tommy Ray (1965). A Contrastive Analysis of Cebuano Visayan and English. Din-alimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng California Los Angeles, Los Angeles CA, Estados Unidos.

Inalar ang kahirapan ng taal na mananalita ng Sebwanong sa pag-aaral ng wikang Ingles sa pamamagitan ng paghahambing ng estruktura ng Sebwanong at ng Ingles. Ilan sa mga pangunahing resulta ng pag-aaral ay: 1) Sa lebel ng fonolohiya, ang pangunahing kahirapan ng mananalita ng Sebwanong ay napagpapalit niya ang mga fonemang /iy/, /i/, /ey/, /e/, /æ/, /a/, /ə/; at minsan /ɔ/, /s/, /z/, /p/ /f/; atbp.; 2) Sa lebel ng phrase structure, ang kawalan ng pandiwa sa ilang pangungusap sa Sebwanong ang dahilan kayâ mahirap ang paghahanap ng katumbas na pandiwa sa Ingles. Ang kawalan naman ng kasarian sa mga pangngalang Sebwanong ay nagdudulot ng pagkalito sa mga panghalip na "he," "she," at "it" sa Ingles. Mayroon ding kahirapan ang Sebwanong sa intonasyon at pluralisasyon ng Ingles.

Paz, Dorotheo R. (1966). A Bilingual Structural Analysis to Justify Theoretically the Cebuano Induced Verb Errors in English. Lungsod Cebu: San Carlos Publications.

Sinuri sa pag-aaral ang una at ikalawang wika at tiningnan kung paano ito maiaaplay ng guro sa klasrum. Ang fokus ng pag-aaral—Sebwanong at Ingles—ay nilanguyan gamit ang linggwistikong terminolohiya ng guro ng banyagang wika. Sa Ikalawang Kabanata, inilarawan ang sistemang pandiwa ng Ingles kabit ang pagsasanga-sanga at ang sistemang pandiwa ng Sebwanong ay iprinesenta naman sa Ikatlong Kabanata. Tinalakay sa Ikaapat na Kabanata ang one-to-one account ng mga pagkakatulad at pagkakaiba ng mga konseptong gramatikal ng dalawang sistema ng pagpapandiwa. Ang halagang pedagogikal ay matatagpuan sa Ikalimang Kabanata sa pamamagitan ng mga rekomendasyong may kinalaman sa pagtuturo ng wika. Ang pag-aaral ay isinagawa sa ilalim ng grant ng The Asia Foundation at may láyong maging suplemento sa araling linggwistik.

Tan, Erlinda Alcober (1967). A Morpho-Syntactic Analysis of the Cebuano-Bisayan Language and Its Corresponding Influence on the Learning of Pilipino by Cebuano Speakers. Di-nalimbag na MA tesis, Unibersidad ng San Carlos, Lungsod Cebu.

Ang tesis ay tungkol sa deskriptibong analisis ng Pilipino at Sebwno sa morpo-sintaktikong lebel kung saan naniniwala ang mananaliksik na ang di-taal na Tagalog (gaya ng Sebwno) ay makakatanggap ng sagka sa pagkatuto ng Pilipino. Espesyal ang naging pagsusuri sa estruktural na pagkakaiba dahil ito ang tinitingnan na batayan ng problema. Ilan sa mga natukoy na salik na nagdudulot ng kahirapan sa pag-aaral ng Pilipino ay: (1) parsiyal na reduplikasyon ng mga ugat sa Pilipino upang magpakita ng pluralidad (e.g. "magkakapatid"), (2) napagpapalit ang mga panghalip na "kata" at "kitá" kahit na may magkaiba silang gamit, (3) mas regular na pormang aspektwal ng Pilipino kaysa Sebwno, at (4) pagkakaroon ng dalawang porma ng distribusyon sa pagkakasunod ng atribyut sa Pilipino hábang isa lang ang tinatanggap na porma sa Sebwno (e.g. Pilipino: "Magandang talaga ang reyna."; "Talagang maganda ang reyna." vs. Sebwno: "Maanyang gayud ang reyna.").

Wolff, John U. (1967). Beginning Cebuano (Part 1). New Haven & London: Yale University Press.

Ang librong ito ay suplementong balangkas estruktural sa humigit-kumulang 350 oras na sesyon sa klasrum. Mayroong 15 aralin ang unang bahagi ng dalawang volyum ng saliksik na pinondohan ng U.S. Office of Education. Target ang mga ispiker na Ingles na nag-aaral ng Sebwno, ito ay naglalahad ng mga aralin sa estrukturang gramatikal na kinabibilangan ng presentasyon ng batayang pangungusap, paraan ng pagsagot sa batayang pangungusap, komentaryong nagpapaliwanag sa mga estruktural na padron, ekstensibong pagsasanay sa kadalasang paggamit ng mga padron, at seksiyon na tinatalakay ang pag-uusap gamit ang mga porma ng pangungusap na nakapaloob sa mga naunang aralin upang masanay ang komprehensiyong pandinig (aural). Si Wolff ay propesor ng linggwistiks sa Unibersidad ng Cornell.

Wolff, John U. (1967). Beginning Cebuano (Part 2). New Haven & London: Yale University Press.

Inilarawan dito ang estrukturang panggramar ng wikang Sebwno sa pamamagitan ng isang deskriptibong balangkas. Ang librong ito ay gumamit ng situational-functional na lapit sa pagdedetalye at nagtanghal ng mga halimbawa ng pag-uusap, pagsasanay, at seleksiyong literari. Ang mga tekstong literari ay isinaayos mula sa pinakamadaling basahin. Ang mga subseksiyon ng ikalawang volyum ay mga sitwasyong may kinalaman sa pakikihalubilo sa mga taal na mananalita ng Sebwno (hal. "Scolding the Servants," "Collecting Debt," "Talking to a Rig Driver"). Dahil Amerikano ang target na mambabasa, may pagsisikap ang awtor na idisenyo ang aklat bilang pangunahing sanggunian sa interaksiyong guro-estudyante.

Bulabog, Praxedes (1968). A Contrastive Study of the Phonological Systems of English and Cebuano Bisayan and How the Differences Affect the Teaching of English as a Second Language to Cebuano Bisayan Speakers. Di-nalimbag na MA tesis, Unibersidad ng San Carlos, Lungsod Cebu.

Pangunahing layunin ng pag-aaral na sinuhin ang mga aytem na bumubuo sa fonolohikal na sistema ng Ingles at Sebvano. Ang mga fonolohikal na aytem sa Ingles na nagdudulot ng kahirapan sa mananalitang taal na Sebvano ay kinabibilangan ng mga patinig na /i l e ɔ æ ə u o ɔ/, mga katinig na /č ʃ f v š θ ð z ž/, at mga aspirate na /p' t' k'/. Sa erya naman ng mga ponemang suprasegmental, ang mananalitang Sebvano ay hiráp sa pagprodyus ng fluid na transisyon sa pagitan ng mga tunog dahil sa natural na pagkakaroon ng staccato effect sa katutubong wika (hal. "an apple" na binibigkas nang may glottal-stop /ʔan ʔapul/). Isang mahalagang asersyon na kung ang wikang banyaga (Ingles) ay may ponemang hindi umiiral sa katutubong wika (Sebvano) ng mag-aaral nito, magkakaroon ng kahirapan sa eksaktong pagprodyus ng mga ponemang kinakailangan sa mabisang artikulasyon ng banyagang wika.

Trosdal, Mimi (1969). "Part 1: Cebuano English Contrasts." *Philippine Linguistic Studies*, 3(2).

Sinikap ng awtor na magpasinaya ng panimulang modelo ng kontrastibong analisis ng fonolohiya ng istandard na varyant ng Sebvano at Ingles. Ang kontrastibong deskripsiyong ito ay naglalarawan ng pertinenteng mga katangiang pansalungatan ng dalawang wika sa dalawang erya ng fonolohiya—ponemang segmental at ponemang suprasegmental. Ibinahagi ng awtor na kailangan pa ng mas malalim at komprehensibong pagdukal at pagkatalog sa mga pagkakaiba ng naturang mga fonolohikal na produksiyon. Kinikilala si Trosdal sa pag-aaral ng lipunan at kulturang Sebvano at propesor-mananaliksik sa Unibersidad ng San Carlos.

Dingcong, Priscilla & Epifania M. Militar (1970). *Hambingang Pag-aaral ng mga Panlapi sa Tagalog at Sebvano*. Maynila: Surian ng Wikang Pambansa.

Ipinagpapalagay ng pag-aaral na maraming pagkakatulad sa pagbubuo ng mga salita sa Tagalog at Sebvano dahil napatunayan na ito ng naunang mga pag-aaral sa ibang mga pangunahing wika sa Pilipinas. Ang hambingang pag-aaral na ito ay isinagawa ng Surian ng Wikang Pambansa upang magpasimula ng serye ng mga pananaliksik hinggil sa pagkakatulad ng dalawang wika. Pinili ang wikang Tagalog sa pagkukumpara dahil basehan ito ng wikang pambansa kaya may pangangailangang itampok ang lingguwal na pagkakapareho nito sa ibang mga wika sa Pilipinas upang mapabilis ang pagtanggap dito ng mga miyembro ng ibang etnolinggwistikong grupo. Upang maipakita ang pagkakatulad ng Tagalog at Sebvano, itinalâ ang magkakaparehong panlaping ginagamit sa pagbuo ng mga pangngalan, pang-uri, at pandiwa.

Bunye, Maria Victoria & Elsa Paula Yap (1971). *Cebuano for Beginners*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Naisakatuparan sa ilalim ng kontrata ng awtor at ng programang Peace Corps ng Estados Unidos, ang aklat na ito ay bahagi ng serye na kinabibilangan ng diksiyonaryo at grammar-note sa Sebwano. Ang mga araling inilahad sa aklat na ito ay unang tinst sa mga pagsasanay ng Peace Corps sa Hilo, Hawaii. Layunin niyo na magsilbing gabay sa mga sesyong pangklasrum na gumagamit ng lapit na oral-aural sa pag-aaral ng banyagang wika. Binubuo ito ng 47 aralin at 19 suplemento, tatlong apendiks, at dalawang set ng suplementaryong materyal (hal. "Cebuano Phonology Lessons" at "Intonation Contour") na kinabibilangan ng glosaryong Sebwano. Ang format ng mga aralin ay binubuo ng (1) Structural Content o presentasyon ng estrukturang panggrammar, (2) Setting o introduksiyon ng diyologo, (3) Dialogue, at (4) Related Utterances o mga kaugnay na parilala o pariralang may kinalaman sa aralin.

Bunye, Maria Victoria & Elsa Paula Yap (1971). *Cebuano Grammar Notes*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Inihanda ang grammar-note na ito upang maging sanggunian ng mga mag-aaral ng wikang Sebwano na gumagamit ng aklat na *Cebuano for Beginners* na isinulat din ng parehong mga awtor. Hindi komprehensibo ang grammar-note bagaman malaki ang tulong na maibibigay sa sinumang nais gamitin ang saligang aklat gramatika sa mga sesyon at diskusyon sa loob ng klasrum. Naisakatuparan ang aklat na ito at ang kasama nitong gramatika at diksiyonaryo sa ilalim ng kontrata ng awtor at programang Peace Corps ng Estados Unidos. Sina Bunye at Yap ay mga propesor sa linggwistiks at Tagalog sa Unibersidad ng Hawaii sa Manoa.

Rivera-Fresnido, Leonora (1971). *Deceptive Cognates of Bikol and Visayan Dialects*. Dinailimbag na MA tesis, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon.

Ang pag-aaral na ito ay pagtatangkang tuklasin at i-isolate ang mga deceptive cognate ng wikang Bikol at mga wika sa loob ng sub-pamilyang Bisaya: Aklanon, Sebwano, at Hiligaynon, at isang contrastive analysis ng porma, kahulugan, at distribusyon ng mga naturang deceptive cognate. Nilalayan ng pag-aaral na matulungan ang taal na mananalitang Bikol na matuto ng bokabularyo ng mga wikang Bisaya. Ilan sa mga pangunahing natuklasan ay: (1) ang bokabularyo at kahulugan ng salita ay kinokondisyon at minomodipika sa kalakhan ng kultura kaya may mga terminong hindi kayang isalin sa ibang wika, (2) may mga kahulugan ang salita sa isang pamayanang linggwistiko na direktang kabaligtaran ng kahulugan sa ibang pamayanan, at (3) ang estrukturang sintaktik na ginamit sa ilang mga wika ay nagpapakita ng mataas na antas ng pagkakatulad na patunay ng pagkakaroon ng mga wikang ito ng komun na pinagmulan.

Peneyra, Irma U. (1972). A Grammatical Sketch of Bahasa Sug. Di-nalimbag na MA tesis, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon.

Ang manuskritong ito ay naglalarawan ng constituent structure ng mga simpleng pangungusap sa wikang Tausug. Ang mga simpleng pangungusap sa Tausug ay maaaring iklasipika bilang “predicative” o “non-predicative” na pangungusap. Ang mga predikatibong pangungusap ay maaaring hatiin base sa mga sangkap o constituents nito: situational, definitive, at indefinite na pangungusap, hábang ang mga di-predikatibong pangungusap naman ay maaaring existential, meteorological, deskriptive, at temporal. Inilalarawan ng unang kabanata ang fonolohiya at morfolohiya ng wikang Tausug, hábang ang ikalawang kabanata naman ay nagkaklasipika sa mga pangungusap. Inilalarawan ng ikatlo at ikaapat na kabanata ang mga verbal na pangungusap at ang proseso ng subjectivalization. Inilalarawan naman ng ikalimang kabanata ang mga di-verbal na pangungusap, hábang ang ikaanim na kabanata ay nagbibigay ng maikling deskripsiyon ng mga di-predikatibong pangungusap. Tinatalakay sa ikapitong kabanata ang pagbibigay ng pormang aspektwal sa mga verbal affix ng Tausug.

Luzares, Casilda Edrial (1975). The Morphology of Selected Cebuano Verbs: A Case Analysis. Di-nalimbag na disertasyong PhD, konsorsyum ng Pamantasang Ateneo de Manila, Lungsod Quezon at Philippine Normal College, Maynila.

Inaaral ang morfolohiya ng mga pandiwang Sebvano gamit ang lapit na case grammar analysis; dinalumat ang relasyon sa pagitan ng mga pandiwa at ng mga komplement nito sa malalim na estruktura (deep structure); nagtakda ng subcategorization frames sa mga pandiwa upang ipaliwanag ang porma ng mga ito sa mababaw na estruktura (surface structure); nagtakda ng subcategorization frames sa mga pandiwa base sa kanilang case environment; nagklasipika ng mga panlaping pandiwa bilang mga panlaping case-related at extra-case; nagklasipika ng pandiwa bilang agentive, neutral, experiential, at meteorological; at nagbanggit ng mga case, aspect, specialization (pangunahin at sekundarya) bilang mga katangiang nakaaapekto sa verbal affixation.

Cubar, Nelly J. (1978). Adverbials in Tagalog, Cebuano and Ilocano. Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon.

Sinuri ng sulatíng ito ang semantiks ng mga adverbial ng tatlong pangunahing mga wika sa Pilipinas—ang Tagalog, Sebvano, at Ilokano, na may tuon sa kahalagahan ng posisyonal na relasyon ng mga adverbial ng mga pangungusap sa kanilang interpretasyon. Ang awtor ay isang espesyalista sa edukasyong pangwika, linggwistiks, at araling Pilipino mula sa Unibersidad ng Pilipinas Diliman at Unibersidad ng California, Los Angeles, at nakapag-akda ng mga sulatíng ukol sa gramar ng Tagalog at Ilokano.

Bell, Sarah J. (1979). Cebuano Subjects in Two Frameworks. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.

Ang sulatín ay orihinal na ipinasa bílang disertasyon para sa programang PhD Linggwistiks sa Massachusetts Institute of Technology at nailimbag bílang libro. Gamit ang balangkas ng transformational at relational na grammar ni Chomsky, sinuri niya sa unang bahagi ang nominal na subjek sa mga verbal na pangungusap. Ang ikalawang bahagi ay nagbigay ng relational na pag-analisa ng mga pangungusap na verbal hábang ang ikatlong bahagi ay nagbanggit ng mga epekto ng transformational na subject constraints sa Sebwano.

Alfara, Sergio R. (1983). Ang Visayang Gramatika. Naglathala: Awtor

Ilan sa mga paksang tinalakay sa pag-aaral na ito ay (1) ang paggamit ng tunog na “o/u” sa mga malalalim na salitang Sebwano at mga salin mula sa banyagang salita, (2) gamit ng simuno at panaguring pangngalan, (3) personal at impersonal na panghalip, (4) gamit ng mga pandiwa at mga panahunan ng pandiwa, (5) pagkakaiba ng mga pangatnig/pangugnay sa aktibo at pasibong pangungusap, at (6) tamang paggamit ng unlaping “ma-” sa mga pang-uri. Ang awtor ay isang tanyag na manunulat sa Sebwano at isang kura paroko, pabliser, at tagasalin ng mga relihiyosong sulatín at misal. Bukod sa librong ito, inilathala niya ang Sugboanon nga Gramatika, isang pormal na pagdidiskurso sa grammar ng Sebwano.

Trosdal, Mimi B. (1992). Formal-Functional Grammar of the Cebuano Language. Lungsod Cebu: Salvador & Pilar Sala Foundation, Inc.

Ang aklat ay naglalaman ng oryentasyon tungo sa isang metodo ng pag-aaral ng grammar ng istandard na varayti ng Sebwano. Binubuo ito ng pagtukoy ng isang sistemang gramatikal kung saan ang mga bahagi ng estruktura ay inilalarawan sa lapit na pormal at functional. Binanggit na ang pedagohikal na katangian ng gramatikang ito ay naglaláyong turuan ang mag-aaral ng mga kakayahang maunawaan at makapagsalita nang tama sa pamamagitan ng sistema ng mga pormal na panuntunang sinusundan ng taal na mananalita ng Sebwano. Ang mga pangunahing seksiyon ng aklat ay kinabibilangan ng Ponema, Intonasyon, at mga Aralin sa pagbuo ng simpleng pangungusap, hanggang sa detalyadong pagsusuri ng estruktura.

Peace Corps (1993). Cebuano Language Packet. Maynila: Peace Corps, Manila.

Ang sulating ito ay sadyang ginawa para sa mabilisang pagsasanay ng mga boluntir sa programang Peace Corps ng pamahalaan ng Estados Unidos. Ito ay nakatuon sa karaniwang komunikasyon, at naglalaman ng listahan ng mga karaniwang bokabularyo at ekspresyong may kinalaman sa gawain ng mga boluntir. May listahan ito ng mga salita sa mga paksa gaya ng pakikisama sa mga lokal, transportasyon, pagkain, atbp. Naglalaman din ito ng glosaryong Sebwano-Ingles, workbuk ng mga kasanayan, at hiwalay na tape recording bílang kaagapay ng sulatin. Mayroon ding grammar-note para sa sintaks, negation, atbp.

Rubrico, Jessie Grace U. (1999). *Magbinisaya Kita (Cebuano Primer)*. Lungsod Quezon: IJR Links and Consultants & Language Links Foundation.

Ang awtor ay propesor ng edukasyon at linggwistiks sa Unibersidad ng Malaya sa Kuala Lumpur, Malaysia. Gamit ang functional approach, binubuo ang aklat ng 13 aralin, apat na pagsusulit, isang glosaryo, listahan ng idyomatikong ekspresyon at mga karaniwang parirala sa pakikipag-usap, at grammar-note na natipon sa loob ng 12 taon ng iskolarsyip. Ang bawat aralin ay binubuo ng sumusunod na seksiyon: Presentasyon (simpleng teksto at/o pang-araw-araw na diyalogo); Bokabularyo (mga pertinenteng salita at parirala); Pagpraktis ng Kasanayan (aktuwal na sitwasyon); Grammar-Note; at Pagsasanay (internalisasyon ng aralin).

Dumanig, Francisco Perlas & Rodney C. Jubilado (2006). *A Descriptive Analysis of Surigaonon Language*. MS.

Deskriptibong sinusuri sa pag-aaral na ito ang wikang Surigaonon, partikular ang mga patinig, katinig, istres o diin, mga patern ng intonasyon, at mga morfofonemikong proseso. Ang mga datos na nakalap ay nanggaling sa oral at pasulat na komunikasyon ng 100 katao mula 15 hanggang 70 taóng gulang. Natuklasan na may kaparehong ponema ang Surigaonon sa kamag-anak na wikang Sebwnano. Pero sa huli, napatunayan ang pagiging magkahiwalay ng dalawa dahil sa (1) pagkakaiba ng kahulugan sa parehong mga salita at sa (2) ibang patern ng morfofonemikong pagbabago na kinabibilangan ng deletion, alternation, at metathesis.

Galvez Rubino, Carl R. (2006). *Intensive Tausug: A Pedagogical Grammar of the Language of Jolo, Philippines*. Hyattsville MD: Dunwoody Press.

Ang aklat ay solidong grammatical sketch ng Tausug at nagsisilbing manwal ng mag-aaral sa naturang wika. Ito ay binubuo ng 20 aralin sa morfolohiyang pampandiwa, at 14 na pahinang apendiks na naglalaman ng supplementaryong teksto na prinesenta sa pamamaraang bilingguwal (sa Tausug at Ingles). Mayroong maikling pagtalakay sa bawat aralin, listahan ng mga mahalagang bokabularyo, komentaryong panggramar, deskripsiyong kultural, at ilang mga pagsasanay. Dahil walang dagdag na glosaryo, mahalagang gamitin ito kasama ng isang bagong-update na diksiyonaryong Tausug-Ingles. Ang awtor ay miyembro ng fakulti ng linggwistiks sa Unibersidad ng Hawaii sa Manoa.

Rubrico, Jessie Grace U. (2006). *Komputasyon ng mga Simpleng Verbal Klos sa Cebuano Batay sa Minimalist Program*. Di-nalimbag na disertasyong PhD, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon.

Sinipat ng pag-aaral ang aplikabiliti ng Minimalist-Program (MP) sa pagsuri ng derivation ng mga simpleng verbal-clause sa Sebwnano. Nais ng awtor na palitawin kung sapat na binibigyang deskripsiyon ang pagbubuo ng mga verbal-clause gamit ang leksikon at komputasyon. Ang trajektori ng presentasyon ay nagsimula sa teoretikal na balangkas (na naimpluwensiyahan ng estrukturalismo, case grammar, tagmemics, at relational grammar). Ipinaliwanag na ginamit ang MP dahil ito ang pinakabagong development sa

heneratibo-transpormasyonal na grammar na siyang balangkas na gamit-na-gamit sa pag-aaral ng kalakhan ng mga linggwista. Sinundan ito ng paglalarawan ng verbal-clause sa pamamagitan ng focus, case, aspect, mood, at word-order. Sa dulo, pinalitaw na ayon sa proseso ng komputasyon ng mga transitive clause, napatunayan na naaayon sa prinsipyo ng unibersal na grammar ang proseso ng pagbubuo ng mga simpleng verbal clause sa Sebwano. Isinulat ang pag-aaral hábang ang awtor ay senior lecturer sa Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas, UP Diliman.

Tanangkingsing, Michael (2006). A Functional Grammar for Cebuano. Disertasyong PhD, National Taiwan University, New Taipei, Taiwan.

Ang sulatíng ito, na may 20 kabanata, ay nahahati sa tatlong pangunahing bahagi. Ang unang bahagi ay naglalarawan sa batayang gramatikal na elemento ng Sebwano. Dinalumat naman sa ikalawang bahagi ang mga uri ng konstruksiyong pandiwa na tumatalakay sa complement, passive, causative, intransitive, at iba pang menor na konstruksiyon. Sa hulíng bahagi, ipinaliwanag ang sintaks ng Sebwano, kung saan ang mga linggwistikong fenomenon na hindi maoobserbahan sa tinamo at binuong konstruksiyon, ay nagiging kapansin-pansin. Nakasulat ang disertasyon sa wikang Ingles. Inakda ito ng isang Taiwanese na propesor sa Fu-Jen Catholic University sa Taiwan.

Risnen, Annsi & Nida Räsänen (2007). A Handbook of Cebuano. Raleigh NC: Lulu.com

Si Räsänen ay taal na ispiker ng Sebwano (isang Boholano) na naninirahan na sa Helsinki, Finland. Si Risnen, isang Finnish national, ay kaniyang asawa. Ang libro ay isang handbuk sa wikang Sebwano na nagtataglay ng glosaryo ng mga esensiyal na salita, isang praktikal na grammar, at mga halimbawa sa karaniwan at pang-araw-araw na pag-uusap. Isang limitasyon ng aklat na ito ang kawalan ng masinsin na pagbabaitang-baitang ng mga aralin na kadalasang makikita sa mga katulad na aklat. Ito ay inilathala sa anyong electronic book (e-book) at paperback. Layon ng librong ito na maging sanggunian sa silid-aralan ng mga dayuhang nag-aaral ng Sebwano.

Canonigo, Cristina S. (2008). Conversational English-Cebuano Made Easy. Lungsod Cebu: C. S. Canonigo.

Ang libro ay baylinggwal na phrasebook na may intensiyong tulungan ang (1) hindi taal na mananalita ng Sebwano na makapagsalita ng mga batayang ekspresyon sa wika at (2) kabataang Sebwano na nais makapagsalita ng kumbersasyonal na Ingles. Binase ang nilalaman sa resulta ng mga nakalap na datos mula sa tekstuwal na riserts at interbyu. Aminado ang awtor na may pagkukulang ang aklat kayâ nais humingi ng mga komentaryo. Nahahati ang libro sa tatlong paksa: (1) tamang ispelang/pagbabantas; (2) panghalip; (3) mga salita at pangungusap para sa iba't ibang sitwasyon gaya ng pamimili, pagbíláng, pag-observerba sa klima, atbp.

Pielago, Ma. Russel, Josefina Gonzaga, Aida Jumao-as (2010). *Conversational Cebuano. Lungsod Cebu: Cebuano Studies Center & University of San Carlos Press.*

Tatlo ang target ng aklat—(1) di-taal na mananalita ng Sebwano subalit may functional na kakayahan sa wika, (2) mag-aaral ng wika na nagnanais makakuha ng pundasyon, at (3) indibidwal na walang pormal na treyning subalit nakakakita ng iba pang gamit sa aklat. May kalakip itong compact disk (CD) upang maturuan ang estudyante base sa bilis na káya niya. Hinati ang aklat sa 17 seksiyon, na pinagsunod-sunod ayon sa kahirapan. Nagsisimula ang bawat aralin sa presentasyon ng mga nirekord na diyalogo na sinusundan ng diskusyon. Ito ay proyekto ng Cebuano Studies Center ng Unibersidad ng San Carlos.

Pesirla, Angel O. (2012). *Ang Linggwistika sa Sugbu-Anun'g Binisaya: The Linguistics of Cebuano Visayan. Mandaluyong: Anvil.*

Tinutugunan ng aklat ang kahingian ng parehong teoretikal at applied na linggwistiks sa kasalukuyang “multilinggwal” at “postmodernong” daigdig. Gamit ang lapit na linear-descriptive na naaayon sa linggwistikong estruktura ng mga wikang Austronesyano, ginalugad nito ang (1) fonolohiya ng Sebwano na may apropiyasyon sa ortograpiya, (2) morfolohiya sa bokabularyong pinayayaman ng affixation o paglalapi, at (3) sintaks sa estruktura ng pangungusap na dinodomina ng predikasyon. Tinutugunan din ng aklat ang kahingiang pedagogikal ng mga mag-aaral sa mga unibersidad at kolehiyo sa mga lalawigang dinodomina ng wikang Sebwano. Ang awtor ay propesor ng linggwistiks at Sebwano sa Cebu Normal University.

Liwanag, Mariyel Hiyas C. (2015). *A Grammar Sketch of Surigaonon. Di-nalimbag na MA tesis, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, Lungsod Quezon.*

Gamit ang prinsipyo ng headedness, inilalarawan sa sketch na ito ang deskriptibong pagdalumat sa clausal na konstruksiyon sa Surigaonon, sa pamamagitan ng (1) pagsuri sa imbentaryo ng tunog at ortograpiya, (2) pagtalakay sa verbal at di-verbal na predikasyon, at (3) paglalahad ng iba pang uri ng konstruksiyon – pangungusap na compound at complex, mga imperative, at mga interrogative. Hinalaw ang korpus mula sa elicitation, na vinalideyt ng mga taal na mananalita ng naturang wika.

Ang awtor ay instruktur ng wika sa Departamento ng Humanidades, Unibersidad ng Pilipinas Los Baños. Batid niya ang pangangailangang madokumento ang mga wika sa Pilipinas na nananatiling kulang sa pagkilala, gaya ng Surigaonon.

¹Narapat ding banggitin na klinasipika ni Zorc (1977) sa kaniyang pag-aaral na ang mga wikang Timog Bisaya ay kinabibilangan ng mga wikang sinasalita sa dalampasigan ng Mindanao (i.e. Butuanon, Surigaonon, Tausug), habang ang Sebwano ay hiniwalay niya sa lahat ng mga varayti. Heograpikal ang basehan ng kaniyang klasipikasyon, sapagkat para sa kaniya, ang mga wika sa loob ng pamilyang Bisaya ay mas katulad ng isang dialect continuum kaysa isang set ng magkakahiwalay na wika.

²Mahalagang banggitin ang paghalaw ng pag-aaral na ito sa balangkas ng anotasyon at historikal na pagsasalansan na ginamit ni Gonzales-Garcia (2011) sa gramatika ng Filipino at Tagalog. Ang kaniyang presentasyong historikal ay nagbigay ng malaking inspirasyon sa tunguhin ng pag-aaral at sa presentasyon ng mga yugto sa kasaysayan ng pag-aaral sa mga wikang Timog Bisaya. Nagpapasalamat din ang awtor sa teknikal at teoretikal na suportang inilaan ni Dr. Althea Enriquez ng Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas, Unibersidad ng Pilipinas Diliman, na nagsilbing giya ng mananaliksik sa (1) pagsinop sa mga pangunahing detalye ng mga natipong gramatikal na pag-aaral at (2) pagpresenta ng anotasyon sa pamamaraang nakasunod sa itinakdang kumbensyon.